УДК 378.147

РОЛЬ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О. В. Гречановська

ORCID 0000-0002-8342-5017

Пріоритетним у підготовці майбутніх фахівців технічних спеціальностей виступає не лише професійна майстерність, а й особисті якості, які забезпечать формування конфліктологічної культури. В статті, спираючись на дослідження науковців, подаються авторські визначення таких понять, як «інноваційні технології навчання», «інноваційні методи навчання». Запропоновано та описано етапи, які автор розглядає необхідними в процесі гуманітарної підготовки в негуманітарному закладі вищої освіти.

Розглядаються інноваційні технології навчання у вищому технічному навчальному закладі на прикладі викладання дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів. Описуються особливості та проблеми, які виникають у студентів в процесі позааудиторної самостійної роботи з гуманітарних дисциплін.

Серед новітніх технологій виділено метод проектів. Подається структура роботи студентів та викладачів над методом проектів під час вивчення гуманітарних дисциплін у технічних закладах вищої освіти. Особлива увага звертається на групові проекти, яким віддається перевага. Описано методологію його проведення та впровадження в навчальний процес. Подається діагностика результативності методу проектів у формуванні конфліктологічної культури в процесі гуманітарної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Для перевірки ефективності методу проектів в процесі засвоєння знань та для визначення зацікавлення студентами дисципліною, була проведена діагностика двох груп, з яких одна група студенів (експериментальна) – працювала над проектами, інша група студентів (контрольна) – працювала у традиційному форматі самостійної підготовки; описано результати діагностики.

Ключові слова: *конфліктологічна культура, метод проектів, інноваційні технології навчання, інноваційні методи навчання, майбутні фахівці технічних спеціальностей.*

Постановка проблеми. Сьогодні з'являються нові освітні парадигми, які ґрунтуються не лише на засвоєнні майбутніми фахівцями знань, а й розумінні їх необхідності в процесі трудової діяльності, формуванні особистого ставлення до соціальних та культурних явищ, вміння не лише презентувати себе, а й здатність виходити зі складних, конфліктних ситуацій. Поряд з цим, вимоги до фахівців збільшуються, та ринок праці спрямований не лише на фахівців у технічних галузях, а й культурних, інтелігентних, високоосвічених особистостей, які мають орієнтуватися в культурних надбаннях своєї країни, бути обізнаним щодо культури інших народів. Нині, як ніколи, зважаючи на економічні, виробничі, технічні зв'язки з іншими країнами, роботодавець вимагає від фахівця відповідної етичної та толерантної поведінки, культури діалогу, міжкультурної толерантності.

Історія свідчить, що людство формує різноманітні культури залежно від природних умов існування того чи іншого народу, релігійних, політичних та мистецьких традицій, які складалися століттями, і будь-яке зіткнення різних за типами культур обов'язково призводить до кризової ситуації і конфліктності. Якщо раніше спостерігалась довготривала взаємоізольованість культур або боротьба між ними за панування, то у сучасному світі все міцніше утверджується ідея рівноправності культур. Кожна з них сприймається як неповторний національний досвід окремого народу або своєрідне переживання ним загальнолюдських культурних парадигм (Абрамович, 2007, с. 19). Тому важливим у процесі розвитку професійної компетентності у фахівців технічних спеціальностей ми розглядаємо формування конфліктологічної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу багатовекторного погляду науковців щодо визначення поняття «конфліктологічна культура», сформульовано авторське визначення «конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей».

Для сприяння формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей, потрібні новітні та інноваційні підходи в системі освіти вищої школи. Серед новітніх технологій метод проектів посідає значне місце, важливість якого полягає в самостійному здобуванні знань та здатності їх застосування на практиці. Проблеми, питання, впровадження проектних технології в освіті висвітлюють такі науковці: І. Дичківська, І. Єрмакова, Л. Пироженко, В. Петрук, О. Пєхота, Е. Полат, О. Пометун, Л. Пирожниченко, М. Рубинштейн, С. Сисоєва, Д. Чернілевський, М. Чанова, М. Фіцула та багато інших.

Мета статті – висвітлити та дослідити ефективність проектних технологій в процесі вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми

фахівцями технічних спеціальностей; описати авторський підхід у проведенні проектних технологій в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в технічних ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Процес формування конфліктологічної культури доцільно розглядати у межах гуманітарних дисциплін, оскільки вважаємо, що гуманітарна підготовка є важливим компонентом професійної компетентності майбутнього фахівця з вищою технічною освітою.

Гуманітарна підготовка в негуманітарному закладі вищої освіти можлива, якщо на її впровадження буде впливати виконання таких етапів:

- створення навчально-методичних умов для зацікавленості студентів гуманітарними дисциплінами, що включає в себе та спрямовує на: доступність; міждисциплінарні зв'язки; розуміння змісту, мети та цілі гуманітарних дисциплін у професійній підготовці; результатом цього є психологічна, особистісна готовність до вивчення гуманітарних дисциплін на новому пізнавальному рівні як необхідних; мотивація (до отримання знань) та адаптація (до професії);

- інтегративність в професію, що під час навчання включає в себе вміти інтегрувати гуманітарні знання у професійну діяльність; здатність генерувати набуті знання в інноваційні ідеї; використовувати набутий досвід для вирішення складних, конфліктних ситуацій, тобто асертивність; вміти переносити набуті знання в наукові досягнення;

- конструктивне засвоєння знань, умінь та навичок гуманітарних дисциплін, які матимуть власне формування гуманізації професійоналізму студента, що допоможе: процесу входження в професію; психологічній готовності до прийняття професії та ідентифікації з нею; баченню себе як професіонала в полікультурному суспільстві та власна ідентифікація; безконфліктна взаємодія з оточенням та асертивність спілкування;

- реалізація знань, умінь та навичок в професійній діяльності, що спрямує студента до: самостійного збільшення гуманітарних знань; самовдосконалення не лише як професіонала, а як соціально-активної, творчої особистості; системності, безперервності навчання протягом життя (Гречановська, 2018, с. 245).

Врахування та виконання цих етапів надає змогу ефективного формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі гуманітарної підготовки, їхня послідовність забезпечить системність та цілісність системи.

Позитивний вплив на формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей в процесі гуманітарної підготовки відбувається за умови використання інтерактивних

технологій: *неімітаційні розвивальні* (проблемна, інтерактивна лекція; семінар; проблемна бесіда; мозкова атака; дискусія; аналіз; майстерня; опитування експертів; методи роботи у малих групах); *імітаційні розвивальні* (вивчення конкретних ситуацій; вирішення виробничих завдань; імітаційні вправи; імітаційний тренінг); *ігрові* (ділова гра; рольова гра; ігрове проектування); *проектні* (групова проектна діяльність); *тренінгові* (груповий тренінг, заняття з елементами тренінгу).

Запровадження інноваційних технологій вимагає від викладача: вивчення спеціальної літератури (додатково); аналізу педагогічного досвіду викладачів-новаторів; розробки плану запровадження нової техніки; оптимального поєднання гуманітарних, природничо-математичних та професійних знань.

Інноваційні технології навчання розглядаємо як ефективні психолого-педагогічні методи, форми, засоби, які базуються на культурно-виховному аспекті, на традиційних досягненнях освіти, що залишаються ефективними, але трансформуються залежно від часу, психологічних особливостей особистості та фаху закладу і впроваджуються в навчальний процес вищого технічного навчального закладу для набуття знань, розвитку умінь та навиків для роботи за фахом після закінчення навчання та в повсякденному житті майбутнього інженера. Запровадження інноваційних технологій неможливо зводити до якихось обмежень чи «інноваційних стереотипів», які можливо впроваджувати у вищих навчальних закладах за відповідною схемою. Потрібно зважати на фахову орієнтацію студентів (технічний, гуманітарний, медичний і т.п.), психологічні особливості віку та мотивацію в отриманні знань відповідної дисципліни.

Тоді як *інноваційні методи навчання* розглядаються нами як педагогічний фьюжн, де йде гармонійний сплав традиційних та інноваційних технологій, різних педагогічних підходів і концепцій (східних-західних, вітчизняних-зарубіжних) та інтегративність наук, які спрямовані на сприяння професійного розвитку студента, є зрозумілими для нього та мають задовільний кінцевий результат (Гречановська, 2018, с. 320).

Інноваційні технології навчання у вищому технічному навчальному закладі пропонуємо розглянути на прикладі викладання дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів. Потрібно зауважити, що ця дисципліна є важливою під час навчання в магістратурі і належить до гуманітарного напряму підготовки. Вивчають її студенти, які протягом навчання у технічному ЗВО в сучасних умовах гуманітарної підготовки були спрямовані на вивчення фахових дисциплін і мають низький рівень знань для опанування цієї дисципліни.

Тому, звичайно, потрібен особливий підхід до методики її викладання, щоб зацікавити студентів в набутті знань, не «загрузити» їх великим обсягом інформації, яку вони не зможуть сприйняти повністю за короткий період (один семестр). Великий обсяг матеріалу з дисципліни є позааудиторна робота студента, яка стає важливою в опануванні професії молоддю. Самостійне здобуття знань на сьогодні стає пріоритетним. Позааудиторна самостійна робота з гуманітарних дисциплін в технічних закладах вищої освіти суттєво відрізняється від самостійної роботи зі спеціальних дисциплін, і в першу чергу тим, що студенти не зацікавлені в її виконанні. Робота над рефератами, доповідями, самостійною підготовкою до семінарських занять – уже давно не цікавлять студентів, адже вільний та широкий доступ до інформації, яку можливо отримувати, не виходячи із житла, уже втратила свій науково-пошуковий елемент.

Ефективним в процесі самостійної роботи студентів вважаємо метод проектів та надаємо перевагу груповим проектам, оскільки, на нашу думку, індивідуальний проект не дає таких важливих навичок, як взаємодія з іншими та безконфліктне спілкування.

Метод проектів розглядаємо за структурою, яка розмежовує роботу студентів та роботу викладача, адже ми дотримуємося позиції, що робота, якою безпосередньо веде керівництво викладач, не є самостійною. Для повноцінної самостійної роботи над проектом викладач може бути лише як консультант роботи і вся робота має проходити на демократичних основах.

Пропонуємо розглянути структуру роботи студентів та викладачів над методом проектів під час вивчення гуманітарних дисциплін у технічних закладах вищої освіти. Як вже зазначено, під час роботи із студентами ми віддаємо перевагу груповим проектам.

Над проектом працює не більше 4 студентів (залежить від обсягу інформації, яку вони мають бажання охопити у проекті). До етапів підготовки методу проектів ми відносимо:

- *обговорення* (етап, який проходить спільно з викладачем) – викладач зі студентами вирішують питання щодо термінів виконання проектів, де розглядаються терміни, які студенти вбачають для себе оптимальними та фіксуються викладачем для корегування (якщо це потрібно) робочого плану;

- *формування груп (команд)* – студенти самостійно обирають партнерів, з якими вони мають бажати працювати над одним проектом, це можуть бути студенти із різних груп і різних факультетів (на цьому етапі ми віддаємо перевагу самостійного вибору студентів, враховуючи їх особистісні уподобання та психологічну сумісність, що буде досвідом для праці в колективі);

- *обрання теми* – надається право самостійного вибору студентів, але в рамках дисципліни, допустимо розглядати пропозиції щодо тем, які не плануються розглядати під час навчання, але мають відношення до дисципліни, також можуть бути моно проекти – не лише в рамках дисципліни, а також міжпредметні;

- *розподіл обов'язків* – студенти в групі розподіляють обов'язки: керманич групи, який при потребі консультується з викладачем та корегує роботу всієї групи; відповідальний за роботу над презентацією та комп'ютерним забезпеченням; за підбір інформації та літературних джерел; обирають тих, хто буде презентувати проект перед іншими (зазвичай це 2-3 студента, тобто майже кожен з учасників має свою частину виступу, що відповідає одному питанню з плану проекту); якщо є практична частина або експеримент, який студенти мають бажання провести в рамках проекту, обираються відповідальні за цю частину роботи. Розподіл обов'язків не означає, що кожен учасник проекту займається лише своїм спрямуванням: над проектом працюють всі, але, як показує досвід, над кожним етапом підготовки має бути відповідальний студент, щоб в подальшому не виникало конфліктів за прикладом «я йому сказав, а він мене не слухав», або «чому я повинен це робити?». Такий розподіл позбавить самих студентів міжособистісних та внутрішньогрупових конфліктів і дасть змогу відчувати відповідальність за свій обов'язок, а іншим буде теж неприємно підвести товариша, тобто психологічна підготовка до відповідального виконання професійних обов'язків після закінчення ЗВО;

- *оголошення теми та дати презентації проекту на занятті* – цей етап вимагає присутності викладача, для того щоб скласти графік захисту проектів та визначити наявність однакових тем. Якщо таке трапляється, викладач проводить бесіду з обома групами, адже можливо те, що у різних груп – різний підхід до огляду однієї теми, що в подальшому можливо провести на одному занятті та організувати дискусію між двома групами, де вони будуть відстоювати ті концепції, які розглядають в своїх проектах;

- *підготовча частина* – період, коли студенти самостійно готують проекти, у разі потреби – звертаються до викладача за консультацією, та коли є чорновий варіант (за потреби) студенти можуть попередньо продемонструвати його викладачеві;

- *презентація проекту* – у визначений термін студенти презентують проект за обраною темою, де їх виступ мають право оцінювати інші студенти або оголосити конкурс на кращий проект із застосуванням таємного голосування, щоб не було упередженого ставлення до якоїсь однієї із груп. Також розглядається варіант оцінювання викладачем, але в тому випадку, коли проекти пов'язані між собою і викладач їх формує в

єдине заняття у вигляді усного журналу (опис якого ми подамо в подальшому нашому дослідженні), що може проходити на великий загал студентів, а не лише одногрупників. Враховуючи складність публічних виступів для великої кількості чоловік (наприклад, актова зала), дані проекти мають високу оцінку.

Студенти виконують проекти у довільній формі, але є вимоги, складові проекту, які обов'язкові для захисту: - визначення теми, мети, завдання та очікувані результати проекту; - вступ (новизна, практичне та теоретичне застосування проекту); - основна частина (згідно з розробленим студентами плану питань, які вони бажають розкрити); - практичне підтвердження, експеримент; - висновок (в який входять враження всієї групи щодо роботи над обраною темою); - використані джерела, якими керувалася група, обов'язковими серед них мають бути наукові джерела (наукові статті, монографії, дисертації тощо). Таке правило необхідне для того, щоб студенти використовували науковий підхід у пошуковій роботі, а не обмежувалися використанням підручників або Інтернет-ресурсів.

Оформлення проектів проходить в паперовому та електронному (презентація) варіанті. Студенти можуть свій проект демонструвати у різній формі, презентація не завжди є обов'язкова (залежно від теми), кількість слайдів презентації не обмежується, якщо їх показ не буде перевищувати запропонованого часу, який виділяється на захист проекту, який може бути від 5 до 10 хвилин, залежно від складності теми. Студенти мають бути готові до запитань, які можуть їм задавати одногрупники та присутні.

Нами виділені вимоги до оцінювання проектів: - відповідність проекту заявленій темі; - захист проекту у визначений термін; - активна участь усіх учасників проекту над його створенням та захистом; - естетичне оформлення паперового варіанту та презентації (кольорова гама, фотоматеріали, картинки, відеоматеріали тощо); - актуальність використаних джерел та їх достовірність (наприклад: невідомі посилання в Інтернеті без автора та назви до розрахунку не беруться); - чіткість та логічність побудови виступу; - взаємодія з аудиторією.

Для перевірки ефективності методу проектів в процесі засвоєння знань та зацікавлення студентами дисципліною, після захисту проектів нами була проведена діагностика двох груп, з яких одна група (34 студ.) працювала над проектами (ЕГ), інша група (31 студ.) – працювала у традиційному форматі самостійної підготовки (КГ). По оцінюванню результатів знань з дисципліни виявилося, що в ЕГ балів «відмінно» – 41%, «добре» – 38%, «задовільно» – 21%; тоді як в КГ кількість балів «відмінно» склало – 29%, «добре» – 36%, «задовільно» – 35%. По результатам

оцінювання ми бачимо тенденцію до заниження балів. Для з'ясування та уточнення ефективності нашого методу було проведено анонімне опитування. На запитання «Чи сподобалося вам вивчення дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» і чому?» ми отримали такі відповіді: у ЕГ – відповідь «так» – 89% (тому що – незвичний формат проведення занять; цікаво працювати в команді; заняття виходять за рамки традиційних; відчуття самостійності та відповідальності; бажання знайти матеріал кращий, ніж інші групи, які працюють над проектами і тощо); «не дуже сподобалося» – 9% (тому що – складність у пошуку матеріалу; незрозуміла і важка термінологія; небажання працювати в команді; нездатність до публічних виступів тощо); «не сподобалося» – 2% (тому що – не бажають вивчати дисципліну взагалі; не бачать її впровадження в майбутній професії; відсутня мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін тощо). Група КГ на опитування відповідь «так» дали 53% (тому що – традиційні заняття подобаються та є звичними; викладач дає завдання і не потрібно думати над його виконанням; вивчив, розповів – і все, не потрібно проявляти ініціативу та креативність тощо); «не дуже сподобалося» – 38% (тому що – не цікаве проведення занять, бажання зацікавленості і дисципліні; бажання більшої самостійності; страх перед викладачем, якщо самостійно обере завдання тощо); «не сподобалося» – 9% (тому що – не бажання вивчати гуманітарні дисципліни; викладач обмежує в самостійності; не цікаво готуватися до занять за традиційним форматом тощо).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, метод проектів допомагає формуванню конфліктологічної культури майбутнього фахівця технічних спеціальностей в процесі гуманітарної підготовки. За результатами діагностики оцінювання та анонімного опитування ми з'ясували, що значний відсоток студентів прагне до вивчення гуманітарних дисциплін, але їх мотивація залежить від навчальних технологій, які може запропонувати викладач. Метод проектів є ефективною технологією, яка сприяє збільшенню зацікавленості дисципліною та мотивування її вивчення; набуттю навичок самостійної роботи та безперервного навчання, підвищує рівень самоосвіти; здатності студентів працювати у групах; формуванню комунікативних здібностей та вміння публічних виступів; умінь і навичок пошуку, систематизування знань у наукових дослідженнях; розвитку творчого потенціалу та креативного мислення. Ця новітня навчальна технологія є багатогранною та вимагає подальшого удосконалення та впровадження в навчальний процес вищих технічних навчальних закладів, що допоможе в засвоєнні знань студентами.

Література

1. Абрамович С. Д., Тілло М. С., Чікарькова М. Ю. Культурологія : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 351
2. Гречановська О. В. Педагогічна система формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 437 с.

References

1. Abramovych, S. D., Tillo, M. S., & Chikar`kova, M. Yu. (2007). *Kul`turologiya: navch. posib*. Kyiv: Kondor (ukr).
2. Hrechanovska, O. V. (2018). *Pedagogichna systema formuvannya konfliktologichnoyi kultury v majbutnix fakhivciv texnichnykh specialnostej:* monografiya. [*Pedagogical system of formation of the conglictological culture of the future specialists of technical specialties:* monograph]. Vinnytsia: TOV "TVORY" (ukr).

РОЛЬ МЕТОДА ПРОЕКТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПОНЕНТОВ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Е. В. Гречановская

Приоритетным в подготовке будущих специалистов технических специальностей выступает не только профессиональное мастерство, но и личные качества, которые обеспечивают формирование конфликтологической культуры. В статье, опираясь на исследования ученых, подаются авторские определения таких понятий, как «инновационные технологии обучения», «инновационные методы обучения». Предложены и описаны этапы, которые автор рассматривает необходимыми в процессе гуманитарной подготовки в негуманитарном заведении высшего образования.

Рассматриваются инновационные технологии обучения в высшем техническом учебном заведении на примере преподавания дисциплины «Педагогика, психология и методика преподавания в высшей школе» для магистров. Описываются особенности и проблемы, которые возникают у студентов в процессе внеаудиторной самостоятельной работы по гуманитарным дисциплинам.

Среди новейших технологий выделен метод проектов. Подается структура работы студентов и преподавателей над методом проектов при изучении гуманитарных дисциплин в технических заведениях высшего образования. Особое внимание обращается на групповые проекты, которым отдается предпочтение. Описана методология его проведения и внедрения в учебный процесс. Подается диагностика результативности метода проектов в формировании конфликтологической культуры в процессе гуманитарной подготовки будущих специалистов технических специальностей. Для проверки эффективности метода

проектов в процессе усвоения знаний и для определения заинтересованности студентами дисциплиной была проведена диагностика двух групп, из которых одна группа студентов (экспериментальная) – работала над проектами, другая группа студентов (контрольная) – работала в традиционном формате самостоятельной подготовки; описаны результаты диагностики.

Ключевые слова: *конфликтологическая культура, метод проектов, инновационные технологии обучения, инновационные методы обучения, будущие специалисты технических специальностей.*

THE ROLE OF THE PROJECT METHOD IN THE PROCESS OF FORMING COMPONENTS OF CONFLICTOLOGICAL CULTURE IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

O. V. Hrechanovska

Priority in the preparation of future specialists in technical specialties is not only professional skill, but also personal qualities that will ensure the formation of conflict culture. In the article, based on the research of scientists, the author defines such concepts as "innovative teaching technologies", "innovative teaching methods". The stages that the author considers necessary in the process of humanitarian training in a non-humanitarian institution of higher education are proposed and described.

Innovative technologies of teaching in higher technical educational institution on the example of teaching discipline "Pedagogy, psychology and teaching methods in higher education" for masters are considered. Features and problems that students have in the course of extra-curricular independent work in the humanities are described.

Among the latest technologies is the method of projects. The structure of work of students and teachers on the method of projects in studying humanities in technical higher education institutions is presented. Particular attention is given to preferred group projects. The methodology of its implementation and introduction to the educational process is described. Diagnosis of the effectiveness of the method of projects in the formation of conflict culture in the process of humanitarian training of future specialists of technical specialties is presented. To test the effectiveness of the project method in the process of knowledge acquisition and to determine students' interest in the discipline, two groups were diagnosed, of which one group of students (experimental) worked on projects, the other group of students (control) worked in the traditional format of independent training; the diagnostic results are described.

Keywords: *Conflict culture, project method, innovative teaching technologies, innovative teaching methods, future specialists in technical specialties.*

Гречановська Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця, Україна). E-mail: stellamondo05@gmail.com

Hrechanovska Olena Volodymyrivna – PhD, Associate Professor Department of philosophy and humanities, Vinnytsia National Technical University (Vinnytsia, Ukraine). E-mail: stellamondo05@gmail.com